ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMAS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE

REKOMENDACIJOS

VILNIAUS PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ TARNYBA

BENDROS NUOSTATOS

ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO MOKYKLOSE REKOMENDACIJOS (toliau - Rekomendacijos) parengtos siekiant gerinti kiekvienos ugdymo įstaigos pasirengimą ugdyti įvairių ugdymosi poreikių turinčius mokinius ir tobulinti jau teikiamų paslaugų kokybę.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje, **Geros mokyklos koncepcijoje** (2015 m.) suformuluota perėjimo **nuo švietimo visiems prie švietimo kiekvienam, suasmeninto ugdymo(si) ir mokymo(si) nuostata.**

Įgyvendindamos Geros mokyklos koncepcijos nuostatas, mokyklos susiduria su įtraukties sunkumais ir iššūkiais: mokyklos aplinka tik dalinai pritaikyta skirtingus ugdymosi poreikius turintiems mokiniams, švietimo pagalbos specialistų kaita arba jų trūkumas, nepakankamas mokytojų pasirengimas ir motyvacija ugdyti didelius ugdymosi poreikius turinčius mokinius, mokytojo padėjėjų (ypač turinčių žinių ir patirties) stoka.

2024 m. rugsėjį įsigalios Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimas ir įstatymo papildymas 45 straipsniu, kurie numato, kad **kiekvienam vaikui turi būti sudarytos sąlygos ugdytis artimiausioje ugdymo įstaigoje** (darželyje, mokykloje) **kartu su savo bendraamžiais.**

Vilniaus miesto savivaldybė patvirtino 2020–2025 m. priemonių planą **„Dėl kokybiškų švietimo paslaugų prieinamumo visiems Vilniaus miesto vaikams“**. Viena šio plano priemonių – rekomendacijų mokykloms dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo parengimas.

Rekomendacijos parengtos bendradarbiaujant su Vilniaus miesto bendrojo ugdymo įstaigų Vaiko gerovės komisijų (toliau – VGK) atstovais, remiantis Vilniaus pedagoginės psichologinės tarnybos (toliau – Tarnyba), Lietuvos ir kitų šalių mokyklų patirtimi.

Rekomendacijose, atsižvelgiant į ugdymo įstaigų realijas, **pateikiami galimi įtraukiojo ugdymo organizavimo mokykloje etapai ir lygmenys**, kurie gali padėti mokykloms įsivertinti pasirengimą organizuoti įtraukųjį ugdymą, teikti mokiniui jo poreikius atitinkantį ugdymą ir pagalbą, analizuoti, vertinti ir optimizuoti savo veiklos veiksmingumą. **Pagrindinis dėmesys skiriamas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių įtraukties klausimams aptarti**.

Rekomendacijos skirtos mokyklos bendruomenei.

Įgyvendinant įtraukiojo ugdymo nuostatas ir naujus teisės aktus bei analizuojant mokyklų patirtį, Rekomendacijos gali būti tikslinamos, papildomos, konkretizuojamos.

REKOMENDACIJOSE VARTOJAMOS SĄVOKOS:

- **Įtraukusis ugdymas** – procesas, kuriame atsižvelgiama į mokinių socialinę, kultūrinę, mokymosi įvairovę ir remiamasi veiksniais, padedančiais nustatyti bei šalinti kliūtis mokymuisi ir dalyvavimui švietime.
- **Specialieji ugdymosi poreikiai** (toliau – SUP) – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių. **Specialieji ugdymosi poreikiai – tai individualių ugdymosi poreikių grupė.**

ĮTRAUKIOJO UGDYMO VERTYBINĖS NUOSTATOS

Kalbant apie įtraukųjį ugdymą, svarbu suprasti nuostatas, kuriomis vadovaujasi **UNESCO – ugdymo politikos lyderė pasaulyje**. Siekiant užtikrinti visaapimantį ir lygiavertį kokybišką švietimą bei skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi, **įtraukimas ir teisingumas** yra suprantami kaip **kokybiško ugdymo pagrindas**. UNESCO skatina įtraukiojo ugdymo sistemas, kurios **gerbia įvairius poreikius, gebėjimus ir ypatumus**, **šalina kliūtis visų besimokančiųjų dalyvavimui ir pasiekimams**, **naikina bet kokias diskriminacijos formas** ugdymo aplinkoje.

Kiekvienas besimokantysis yra vienodai svarbus. Į mokinių mokymosi poreikių įvairovę reiktų žiūrėti ne kaip į trūkumą, kurį reikia pašalinti, bet kaip į mokymosi praturtinimo ir demokratizavimo galimybę.

Visapusiškas švietimas taikomas mokymosi turiniui ir rezultatams, jis kuria interaktyvią, į besimokantįjį orientuotą mokymo ir mokymosi aplinką.

Siekiama **mokymą pakeisti mokymusi**. Svarbu suteikti galimybes kiekvienam besimokančiajam pasirinkti, aktyviai dalyvauti ugdymo procese ir bendradarbiauti. **Pedagogika turi orientuotis į problemas, dalykų sąveiką, formalaus ir neformalaus ugdymo sujungimą**.

Šias nuostatas nėra lengva įgyvendinti, nes jos reikalauja nuolat analizuoti ugdymo procesą ir pasirinkti tinkamus veiksmus kiekviename ugdymo sistemos lygmenyje.

UNESCO iniciatyva **„Mokymasis ateičiai“** skatina susimąstyti, kokią įtaką žmonijos ateities scenarijams gali daryti ugdymas, kaip jis keičiasi šiuolaikiniame permainų pasaulyje.

NORINT KARTU VEIKTI, REIKIA IR KARTU MĄSTYTI

MOKYKLOS ĮTRAUKIOJO UGDYMO MODELIS

SIŪLOMĄ ĮTRAUKIOJO UGDYMO ORGANIZAVIMO MOKYKLOJE MODELĮ SUDARO TRYS ETAPAI: **PASIRENGIMAS, ĮGYVENDINIMAS, VEIKLOS ANALIZĖ IR TOBULINIMAS.** KIEKVIENO ETAPO VEIKLOS VYKSTA MOKYKLOS, KLASĖS, INDIVIDUALIU (MOKINIO) LYGMENIU.

Etapų išskyrimas yra sąlyginis ir skirtas įtraukties proceso geresniam supratimui. Visi šie etapai glaudžiai susiję, papildo vienas kitą ir yra vienodai svarbūs.

Perėjimas nuo vieno etapo prie kito yra tęstinis ir lankstus - veiklos, pradėtos viename etape, tęsiamos kitame.

Veiksmingas ugdymo organizavimas prasideda nuo mokyklos ir jos visų bendruomenės narių **pasirengimo** lanksčiai atliepti kiekvieno mokinio poreikius.

Nuo pasirengimo priklauso sėkmingas bendruomenės narių bendradarbiavimas, komandinis darbas, ugdymo proceso organizavimas ir jo analizė.

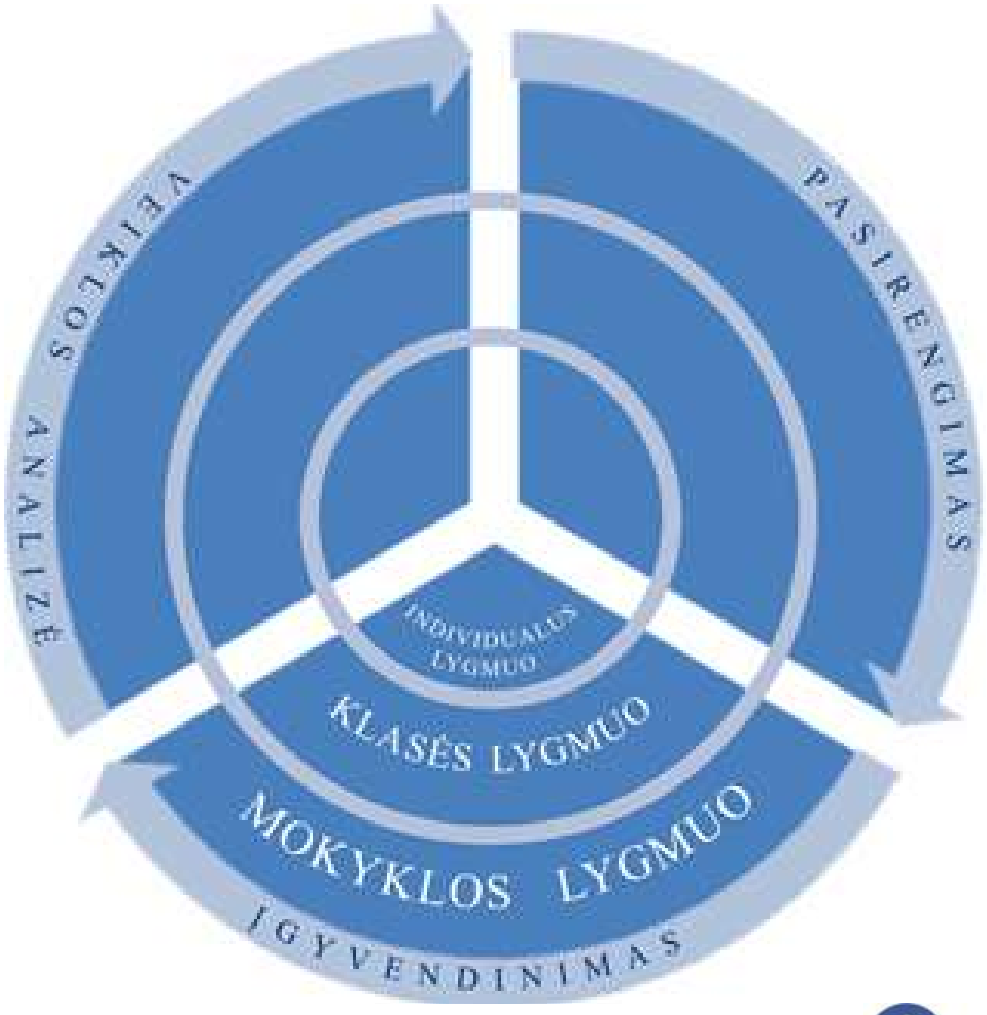
Mokyklos resursų įvertinimas sudaro prielaidas iškeltų tikslų **įgyvendinimui**: tinkamam mokinių ugdymo organizavimui ir pagalbos teikimui. Pagalbos efektyvumas priklauso nuo mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų gebėjimų **analizuoti** savo darbą, mokinio pasiekimus, **kelti naujus tikslus**.

Mokyklos lygmeniu formuojamos bendruomenės narių vertybinės nuostatos, tradicijos, tarpusavio santykiai. Todėl pagrindinė pasirengimo veiklos dalis turi būti vykdoma mokykloje. Veiklos analizė ir tobulinimas sudaro galimybę kiekvienam mokyklos darbuotojui įvertinti savo indėlį į bendrus mokyklos rezultatus.

Klasės lygmeniu sudaromos sąlygos mokiniui bendrauti su bendraamžiais, dalyvauti bendroje veikloje, parodyti savo gebėjimus, gauti reikiamą mokytojų, specialistų pagalbą. Nuo mokytojų veiklos dažniausiai priklauso gera klasės atmosfera, kitoniškumo supratimas ir priėmimas, atskirties mažinimas.

Kryptinga pagalba mokiniui gali būti teikiama tik įvertinus **individualius** vaiko ugdymosi poreikius, jo galias, sunkumus bei pasirengimą įtraukiajam ugdymui.

ĮTRAUKIOJO UGDYMO
ORGANIZAVIMO MOKYKLOJE MODELIS

VILNIAUS PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ TARNYBA

PASIRENGIMAS ĮTRAUKIAJAM UGDYMUI

1. PASIRENGIMAS. MOKYKLOS LYGMUO

Mokyklos pasirengimo įgyvendinti įtraukųjį ugdymą įsivertinimas, prioritetų nustatymas, priemonių plano sudarymas

Siekdama užtikrinti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes visiems mokiniams, **mokyklos administracija** turi įvertinti mokyklos ir jos bendruomenės narių pasirengimą priimti ir teikti pagalbą SUP turintiems mokiniams bei atlikti **pagrindinių sričių situacijos analizę:**

- mokyklos bendruomenės nuostatų dėl įtraukiojo ugdymo;
- aplinkos pritaikymo ir struktūravimo;
- aprūpinimo specialiosiomis mokymo(si) ir techninės pagalbos priemonėmis;
- mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijų, pasirengimo bendradarbiauti, komandinio darbo įgūdžių;
- sudėtingų situacijų valdymo;
- ugdymo plano pritaikymo, atsižvelgiant į ugdomų mokinių sutrikimus ir poreikius ir kt.

Mokykloje turi būti nustatyti prioritetai, sudarytas priemonių planas, numatyti mokyklai reikalingi pokyčiai, planuojamas švietimo pagalbos specialistų ir pagalbos mokiniui darbuotojų poreikis ir krūvis.

Administracija kartu su VGK privalo planuoti mokyklos bendruomenės švietimą įtraukties klausimais. Svarbu laiku ir neatidėliojant formuoti visų bendruomenės narių nuostatas, leidžiančias priimti **žmonių įvairovę kaip vertybę**, o ne kaip trukdį.

SUP turinčių mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus) reikia įtraukti į mokyklos Tarybą, mokyklos tėvų (globėjų, rūpintojų) komitetą ir užtikrinti jų dalyvavimą sprendimų priėmime. Taip būtų atstovaujami visų mokinių interesai.

Mokyklos VGK vertėtų paskirti narį, atsakingą už įtraukiojo ugdymo organizavimo, mokinių SUP poreikių vertinimo ir ugdymo pritaikymo dokumentų rengimą, kaupimą, saugojimą bei mokyklos bendruomenės supažindinimą su jais.

Tikslinga mokyklos internetinės svetainės atskiroje skiltyje skelbti informaciją apie įtraukųjį ugdymą.

Mokinių priėmimo į mokyklą ir mokymo sutarčių sudarymas

Mokymo sutartyje rekomenduojama įtraukti punktą apie įtraukiojo ugdymo organizavimą mokykloje bei darbo gaires su SUP turinčiais mokiniais. Mokymo sutartyje būtina apibrėžti mokinio tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokyklos bendra-darbiavimo dėl įtraukiojo ugdymo principus ar būdus, abiejų šalių pareigas, teises, atsakomybes, siekiant užtikrinti mokinių ugdymąsi ir švietimo pagalbos teikimą.

Mokymosi sutartyje reikia numatyti mokymosi sąlygas, tėvų (globėjų, rūpintojų) informavimo būdus ir aplinkybes, nurodyti, kokių specialistų pagalba bus teikiama mokiniui, kaip bus vertinami mokinio pasiekimai, vykdomi pakeitimai ugdymo eigoje, apibrėžtas išsilavinimo standartas.

Klasių komplektavimas

Mokinių įtrauktis reikalauja dar atidžiau pažvelgti į klasių komplektavimą, įvertinti įvairius aspektus: bendrą mokinių skaičių klasėje, mokytojų patirtį, SUP turinčių mokinių skaičių ir sutrikimų grupių įvairovę, galimybę užtikrinti saugią mokymosi aplinką. Todėl mokyklos priėmimo komisija, komplektuodama klases, turi išsamiai susipažinti ir atsižvelgti į mokinių pateiktus dokumentus.

Ypatingą dėmesį reikia skirti pirmų, penktų ir devintų klasių komplektavimui. Nuo klasės mokinių individualių ypatumų ir tarpusavio sąveikos priklauso visų jų saugumas, mokytojo galimybės valdyti klasę, sukurti geranorišką atmosferą, siekti ugdymosi tikslų.

Klasėse, kuriose mokosi didelių ugdymosi poreikių turintys mokiniai, bendras mokinių skaičius turėtų būti mažesnis. Bendrojo ugdymo klasėje gali būti keletas didelių ugdymosi poreikių turinčių mokinių.

Komplektuojant pirmokų klases, svarbu atsižvelgti į kalbėjimo ir kalbos sutrikimų turinčių vaikų skaičių.

Tais atvejais, kai dėl objektyvių priežasčių nepavyksta laikytis šios rekomendacijos, pradinėse klasėse turėtų dirbti du mokytojai arba mokytojas ir mokytojo padėjėjas.

Neigiamą įtaką klasės atmosferai gali daryti destruktyviai besielgiantys mokiniai (turintys polinkį į agresiją, saviagresiją, įkyriai kartojantys garsus, veiksmus, judesius, nepaisantys elgesio taisyklių ir kt.). Bendrojo ugdymo klasėse šie vaikai ir jų tėvai (globėjai, rūpintojai) gali patirti psichologinį klasės bendruomenės spaudimą. Mokiniams, turintiems raidos, elgesio, emocijų sutrikimų ir didelių arba labai didelių SUP, gali būti reikalinga saugi aplinka mažoje mokinių grupėje. Tam gali būti steigiamos specialiosios klasės bendrojo ugdymo mokyklose (daugiau informacijos rasite čia: "Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo", žr. 2 priedas). **Pagrindinė specialiųjų klasių užduotis - sėkminga mokinių adaptacija mokykloje ir lankstus perėjimas į ugdymą įtraukties būdu.**

Įvertinusi poreikį, mokyklos administracija turi kreiptis į Vilniaus miesto savivaldybę dėl specialiųjų klasių steigimo. Specialiosios klasės gali būti kuriamos mokiniams:

- turintiems intelekto sutrikimų (nežymų, vidutinį, žymų ar labai žymų);
- turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų;
- akliesiems ir silpnaregiams;
- kurtiesiems ir neprigirdintiesiems (kochlearinių implantų naudotojams);
- turintiems judesio ir padėties sutrikimų;
- turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų;
- turintiems įvairiapusių raidos sutrikimų;
- turintiems kompleksinių negalių, kurių derinio dalis yra intelekto sutrikimas ir kt.

Mokytojų supažindinimas su mokinių, klasių ypatumais ir asmens duomenų apsauga

Su mokinio SUP įvertinimo ir pagalbos skyrimo dokumentais turi būti supažindinami visi mokinį ugdantys mokytojai, kurie turi pritaikyti programas, specialistai, kurie teiks pagalbą mokiniui, klasės auklėtojai.

Prieš mokslo metų pradžią, taip pat gavus naujų duomenų apie vaiką, būtina surengti bendrą mokinį ugdysiančių ir ugdžiusių mokytojų susirinkimą, kurio metu būtų aptartos programų pritaikymo gairės, dėl vaiko ugdymo kylantys klausimai bei pasidalinta sėkminga mokinio ugdymo patirtimi. Keičiantis mokyklos darbuotojams ar mokiniui pereinant į kitą ugdymo pakopą, būtina užtikrinti pagalbos perimamumą ir tęstinumą.

Informacija apie mokinį yra kaupiama ir saugoma laikantis asmens duomenų apsaugos taisyklių. Informacija, susijusi su sprendžiama mokinio ir jo šeimos problema, yra konfidenciali ir neplatinama asmenims, nesusijusiems su jo ugdymu.

Ugdymo aplinkos ir priemonių pritaikymas

Mokyklos aplinka turi atitikti visų bendruomenės narių poreikius. Ugdymo aplinka turi būti saugi, patogi, patraukli, funkcionali, greitai pritaikoma skirtingoms veikloms, informatyvi, su aiškiomis vizualiomis ir (ar) garsinėmis nuorodomis, pvz., kabinetų išdėstymas, tualetai, valgykla, biblioteka, vietos poilsiui ir pan.

Aplinkos pritaikymas:

- turintiems **negalią dėl judesio ir padėties sutrikimo (-ų)**: įvažiavimas, rampos, keltuvai, neįgaliesiems įrengti tualetai, specialiai praplatintos kabinetų durys, stalai ir kėdės pagal poreikį sumažinti arba paaukštinti ir kt.;
- turintiems **negalią dėl regos sutrikimo**: tinkamu kontrastu pažymėti paviršiai (stiklinės durys, kontrastingomis juostomis pažymėti laiptai ir t. t.), nuorodos, kabinetų numeriai ir kita informacija pateikta tinkamo dydžio šriftu, tinkamai apšviesta, naudojami garsiniai šviesoforai;
- turintiems **negalią dėl klausos sutrikimo**: pastatuose montuojama informavimo ar evakuacijos įranga turi veikti ne tik garso, bet ir šviesos signalais;
- turintiems **negalią dėl įvairiapusio raidos sutrikimo**, taip pat **vaikams su emocijų, elgesio sutrikimais**: turėti saugią erdvę – nusiraminimo ar sensorinį kambarį, kuriame vaikai gali nusiraminti, pailsėti, saugiai atsigauti ir po kurio laiko grįžti į sau įprastą aplinką.

Mokykla turi aprūpinti SUP turinčius vaikus (vaikus, turinčius elgesio ir emocijų, autizmo spektro sutrikimų, vaikus, turinčius judesio ir (ar) padėties, intelekto ir kt. sutrikimus) specialiosiomis mokymo priemonėmis bei ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis, reikalingomis teikti kokybišką mokymo(si) paslaugą.

Daugiau informacijos apie specialiųjų mokymo priemonių ir ugdymui skirtų techninės pagalbos priemonių įsigijimą rasite paspaudę čia.

Sėkmingam ugdymo turinio pritaikymui svarbu naudoti alternatyvius ugdymo metodus, pvz., **skaitymo sutrikimų turintiems** mokiniams sudaryti galimybę pasinaudoti teksto įgarsinimo įranga, audio biblioteka; **rašymo sutrikimų turintiems** mokiniams pasiūlyti galimybę tekstą surinkti kompiuteriu, komunikatoriumi, naudotis pagalbine girdėti padedančia FM sistema ir kt.

Mokykla turi **išnaudoti informacines ir komunikacines technologijas**, suteikiančias galimybę mokytis klasėje ar nuotoliniu būdu. Informacinės technologijos praplečia pagalbos būdus SUP turintiems mokiniams. **Nuotolinis mokymasis gali būti taikomas ir ypatingose gyvenimo situacijose esantiems mokiniams.**

Daugiau vertingos informacijos rasite čia:

- "Dėl Mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu kriterijų aprašo patvirtinimo"
- Rekomendacijos dėl specialiuosius poreikius turinčių vaikų nuotolinio mokymo
- Rekomendacijos vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, nuotoliniam ugdymui

Ugdymo pagalbos planavimas

Ugdymo įstaigos dokumentuose numatoma, kaip bus organizuojama švietimo pagalba SUP turintiems mokiniams, nurodomi už tokios pagalbos teikimą ir kokybę atsakinti darbuotojai.

Mokslo metų pradžioje būtina atkreipti dėmesį į naujai atvykusių mokinių adaptacijos ypatumus, išnagrinėti jų turimus dokumentus ir numatyti individualaus pagalbos plano sudarymo ir (ar) SUP įvertinimo reikalingumą.

Kai kurie mokymosi sunkumai gali išryškėti pradėjus mokytis. **Ankstyvas mokymosi sunkumų atpažinimas ir laiku pradėta teikti švietimo pagalba sušvelnina mokinio patiriamus sunkumus, lengvina savirealizacijos galimybes ir mažina galimą atskirtį.**

Visi su mokiniu susiję darbuotojai turi nuolat plėsti savo kompetencijas švietimo pagalbos klausimais. Pagalbos teikimo tvarka turi būti suprantama ir aiški tiek darbuotojams, tiek mokiniams, tiek jų tėvams (globėjams, rūpintojams).

Siekiant gerinti įtraukųjį ugdymą, **būtina planuoti ir vykdyti prevencines veiklas smurto ir patyčių temomis** kiekvieniems mokslo metams. Mokyklos darbuotojų veiksmai ir tarpusavio bendradarbiavimas teikiant psichologinę ar kitą reikalingą pagalbą (pvz., policijos, medikų) smurtą, patyčias patyrusiam ar smurtavusiam asmeniui, turi būti aiškiai apibrėžti.

Būtina parengti **konfliktinių situacijų sprendimo tvarką** (į ką nepatenkintų interesų šalis kreipiasi pirmiausia, kokie galimi veiksmai seka toliau, kokiais atvejais reikalingas mokyklos administracijos ar kitų institucijų įtraukimas ir kt.) ir pristatyti ją bendruomenei. **Naudinga mokykloje turėti vieną ar kelis asmenis, pasirengusius vykdyti mediacijos (tarpininkavimo) procesą ugdymo įstaigoje**. Mediatoriaus vadovą rasite paspaudę čia.

Mokytojų, švietimo pagalbos komandos, kito personalo pa(si)rengimas

Mokytojai – pagrindiniai įtraukiojo ugdymo vykdytojai. Mokytojų pasirengimas, dalykinės ir socialinės kompetencijos, pozityvios vertybinės nuostatos, priimant mokinių ir jų ugdymosi poreikių įvairovę, gebėjimas dirbti komandoje ir bendradarbiavimas yra įtraukios mokyklos pagrindas.

Siekiant geresnių mokinio ugdymo rezultatų mokytojui būtina bendradarbiauti su mokiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais mokytojais, pagalbos mokiniui specialistais. Prireikus - konsultuotis su kitų institucijų specialistai, pvz., su Pedagoginės psichologinės tarnybos, LASUC Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyriaus specialistais, VTAĮT ir kt.

Administracija turėtų planuoti, skatinti ir sudaryti galimybes mokytojams, švietimo pagalbos specialistams kelti kvalifikaciją, tobulintis, įgyti naujų kompetencijų.

Mokyklos aptarnaujantis personalas turėtų būti supažindintas ir apmokytas tinkamo elgesio ir sąveikos su SUP turinčiais vaikais; žinoti į ką kreiptis prireikus pagalbos (pvz., budinčius mokytojus, administraciją). Esant galimybei, rekomenduojama visus mokyklos darbuotojus įtraukti ir į prevencinių programų mokymus, vykdymą.

Mokykloje turi būti įvardinti **įtraukiojo ugdymo lyderiai ir ekspertai**, jiems sudarytos galimybės konsultuoti mokyklos darbuotojus, dalintis patirtimi. Siekiant motyvuoti mokytojus, mokykloje turėtų būti **sukurta įvertinimo ir paskatinimo už sėkmingą darbą su SUP turinčiais mokiniais sistema**.

Rekomenduotina, kad mokykloje būtų visų **švietimo pagalbos specialistų komanda**: specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, socialinis pedagogas, mokytojo padėjėjai (pagal poreikį).

Jei mokykloje nėra reikiamos kvalifikacijos specialiųjų pedagogų, galinčių teikti ugdymą ir švietimo pagalbą regos, klausos, įvairiapusių raidos (autizmo), elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčiam mokiniui, jam skiriama papildoma dalyko mokytojo pagalba arba sudaromos sąlygos šias paslaugas gauti specialiosios paskirties įstaigoje, specialiojo ugdymo centruose pagal Bendruosius ugdymo planus.

2 . PASIRENGIMAS. KLASĖS LYGMUO

Mokytojų ir specialistų pasirengimas

Mokytojai kartu su švietimo pagalbos specialistais privalo planuoti klasės bendruomenei svarbias priemones (klasės atmosferos ar mokinių adaptacijos įvertinimą, susirinkimus su tėvais (globėjais, rūpintojais), prevencinių ir kt. programų vykdymą).

Tėvų (globėjų, rūpintojų) pasirengimas

Tėvai turi būti informuojami apie vaikų amžiaus tarpsnio dėsningumus, jiems būdingus elgesio ypatumus ir apie mokinius, turinčius SUP, gavus jų tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimą. Klasės tėvų bendruomenė turėtų būti supažindinama su mokinių elgesio ir emociniais ypatumais, bendravimo principais, leidžiančiais kurti ir palaikyti santykį su SUP turinčiu vaiku. Tėvai (globėjai, rūpintojai) turi padėti savo vaikams priimti SUP turintį mokinį klasėje. Svarbu aptarti ypatumus, kurie yra pastebimi ir gali įtakoti veiklą klasėje, kitų mokinių savijautą (pvz., kai supyksta - gali reaguoti agresyviai, nes kitaip dabar dar nemoka elgtis). Vaiko ypatumus gali pristatyti mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai), mokytojai ir (ar) švietimo pagalbos specialistai. Klasės bendruomenė turi apsvarstyti ir priimti susitarimus ir taisykles, svarbius klasės gyvenimui.

Ugdytinių pasirengimas

Kiekvienas naujai į mokyklą priimtas mokinys turi būti individualiai supažindinamas su mokiniais, mokytojais, mokyklos aplinka.

3. PASIRENGIMAS. INDIVIDUALUS LYGMUO

Ugdymosi poreikių ir individualių mokymosi ypatumų pažinimas

Mokinio lygmeniu įtrauktis – lankstus ugdymo proceso organizavimas, padedantis vaikui pritapti prie mokyklos, realizuoti savo gebėjimus bei dalyvauti mokyklos bendruomenės veikloje. Siekdami pritaikyti ugdymą mokinio ugdymosi poreikiams, mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai surenka informaciją apie vaiko raidą, mokymosi ir elgesio ypatumus, galias ir sunkumus.

Informacijos apie mokinį šaltiniai - mokinio veiklos stebėjimo pamokų ir pertraukų metu duomenys, pokalbiai su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais), jų lūkesčių išsiaiškinimas, Tarnybos išvadų ir rekomendacijų analizė, jeigu vaiko SUP buvo įvertinti, kiti tėvų (globėjų, rūpintojų) pristatyti dokumentai.

Ugdymo pritaikymas mokiniui adaptacijos laikotarpiu

Mokytojas privalo atsižvelgti į skirtingas mokinių adaptacijos ir funkcionavimo mokykloje galimybes. Adaptacinio laikotarpio trukmė ir sklandumas priklauso nuo tinkamo ugdymo proceso organizavimo bei mokinių individualių savybių ir ugdymosi poreikių.

Mokyklos VGK posėdyje kartu su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) reikia aptarti, kokios mokymo formos bus efektyvesnės adaptaciniame laikotarpyje, kokių specialistų pagalba bus teikiama.

Dažnai konfliktinių situacijų, mokyklos bendruomenės narių nepasitenkinimo galima išvengti, tinkamai ruošiant mokinį ugdymuisi klasėje.

Atsižvelgiant į mokinio poreikius adaptacijos laikotarpiu mokykloje **gali būti taikomos skirtingos ugdymo formos**:

- mokinys nuo pirmų dienų gali mokytis klasėje su visais vaikais, teikiant jam individualią mokytojo ir (ar) mokytojo padėjėjo pagalbą;
- mokiniui laikinai gali būti pasiūlytas tik tam tikrų pamokų lankymas klasėje;
- mokymas specialiojoje klasėje;
- individualus visų dalykų mokymasis specialistų kabinete.

Esant gydytojų rekomendacijoms, **galimos kitos mokymo formos**:

- mokymas namuose su daliniu pamokų mokykloje lankymu;
- mokymas namuose, teikiant konsultacijas nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu.

Mokyklos VGK posėdyje su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) aptariami ir nustatomi sėkmingos adaptacijos kriterijai: pvz., mokinys gali atlikti užduotis klasėje su mokytojo padėjėjo pagalba; mokinys pradeda dirbti iškart po to, kai išaiškinama užduotis, laikosi klasėje nustatytų taisyklių; mokinys naudojasi pagalbinėmis priemonėmis darbo metu; savarankiškai gali pasiruošti pamokai ir pan.

Mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, mokytojo padėjėjų kompetencijų teikti pagalbą mokiniams įsivertinimas ir plėtojimas

Mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai turi įvertinti savo kompetencijas, reikalingas mokinio ugdymui, ir pagal poreikį kelti kvalifikaciją (konsultacijos su kolegomis, Tarnybos specialistais, savišvieta, mokymai ir pan.).

Mokytojo padėjėjams gali būti reikalingas specialus pasiruošimas (paskaitų, seminarų, konsultacijų lankymas) teikiant pagalbą mokiniams, turintiems konkrečių SUP. Mokytojas ir švietimo pagalbos specialistai turi paaiškinti padėjėjui mokinio ypatumus, apibrėžti, kiek ir kokios pagalbos gali prireikti mokiniui, planuoti bendrą darbą.

ĮGYVENDINIMAS

1. ĮGYVENDINIMAS. MOKYKLOS LYGMUO

Mokyklos bendruomenės narių nuostatų formavimas

Bendruomenėje būtina formuoti mokymosi visą gyvenimą nuostatą. Mokyklos bendruomenei suteikiama visapusiška informacija apie mokyklos koncepciją, įtraukiojo ugdymo nuostatas, pagalbos galimybes, reagavimo sudėtingose/ konfliktinėse situacijose tvarką, ji supažindinama su teisės aktais (bendrų ir klasės tėvų susirinkimų metu, informacija skelbiama internetinėje mokyklos svetainėje, informaciniuose stenduose, elektroniniame dienyne).

Švietimo pagalba

Švietimo pagalbos (logopedo, psichologo, socialinio pedagogo) **poreikį mokiniui įvertina ir jos teikimą skiria mokyklos VGK.** VGK, priėmusi sprendimą dėl bendrųjų programų pritaikymo ir (ar) specialiojo pedagogo pagalbos ir (ar) mokytojo padėjėjo pagalbos skyrimo mokiniui, atlieka pirminį mokinio SUP įvertinimą, parengia dokumentus mokinio nukreipimui į Tarnybą bei išsamiai supažindina su jais mokinio tėvus (globėjus, rūpintojus). VGK gali priimti sprendimą siųsti mokinį į Tarnybą pasikeitus ugdymosi poreikiams, atsiradus naujai informacijai apie mokinį.

Bendrųjų programų pritaikymo ar individualizavimo poreikį, specialiojo pedagogo ir (ar) mokytojo padėjėjo pagalbos reikalingumą mokiniui, turinčiam SUP, įvertina ir skiria **Tarnyba**.

VGK organizuoja ir koordinuoja reikiamos pagalbos vaikui teikimą mokykloje. Kartu su vaiką ugdančiais mokytojais ir specialistais suplanuoja pagalbos teikimą mokiniui pagal VKG arba Tarnybos rekomendacijas. **Mokykla siekia maksimaliai patenkinti reikiamos pagalbos mokiniui poreikį.**

Išryškėjus mokinio elgesio, emocijų valdymo problemoms, esant adaptacijos laikotarpio sunkumams, VGK rekomenduoja tėvams (globėjams, rūpintojams) kreiptis konsultacijai į **Psichikos sveikatos centrus** (PSC), **VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų filialą (Vaiko raidos centrą**, VRC).

Daugiau informacijos rasite čia: "Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo".

Tarnybos specialistai konsultuoja mokytojus ir švietimo pagalbos specialistus dėl mokinio įtraukiojo ugdymo (individualaus pagalbos plano sudarymo, integracijos į naują mokyklą ar klasę plano sudarymo, efektyvios pagalbos teikimo, bendradarbiavimo su tėvais (globėjais, rūpintojais) ir kt.).

Mokytojai metodinių būrelių susirinkimuose turi aptarinėti ir kaupti efektyvius SUP turinčių mokinių ugdymo būdus, kuriais gali pasinaudoti individualius ugdymo planus ir pritaikytas programas rašantys mokytojai. Mokyklos planuose būtina numatyti prevencines programas, geriausiai atitinkančias mokinių psichologinio, socialinio ugdymosi poreikius. Metodiniuose pasitarimuose svarbu nuolat aptarti SUP turinčių mokinių vertinimo klausimus, susitarti dėl vertinimo, informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) ir mokinius.

Jei mokiniui mokykloje teikiama pagalba yra neveiksminga, o tėvai (globėjai, rūpintojai) nesutinka kreiptis į Tarnybą dėl vaiko SUP įvertinimo, VGK posėdžio metu jie informuojami apie atsakomybę ir pasekmes. Nutarimas dėl įvertinimo būtinumo turi būti įrašomas posėdžio protokole. Sprendžiant vaiko ugdymo sunkumus **patartina atsižvelgti į tėvų (globėjų, rūpintojų) jautrumą. Kalbant apie vaikų sutrikimus, parodyti jiems pagalbos naudą ir būtinumą, ieškoti bendrų sprendimų**. Nepavykus susitarti, mokykla dėl tarpininkavimo nesutarimų/ konfliktų sprendimo gali kreiptis į Tarnybą. Kreipiantis konsultacijos į Tarnybą rekomenduojama aiškiai suformuluoti konsultacijos tikslą (klausimus, dėl kurių kreipiamasi), pateikti turimus dokumentus (pvz., VGK posėdžių protokolus; Individualios pagalbos mokiniui planą, kuriame atsispindėtų, kokia pagalba mokiniui buvo teikiama, kas buvo (ne)veiksminga ir pan.).

VGK gali kreiptis į **Tarnybos paskirtą mokyklos kuratorių** ir kartu aptarti bendradarbiavimo dėl įtraukiojo ugdymo planą, žingsnius, galimybes. Daugiau informacijos apie kuravimo tvarką rasite čia: Vilniaus miesto bendrojo ugdymo mokyklų (išskyrus ikimokyklinio ugdymo mokyklas) kuravimo tvarka.

Į **Vilniaus miesto VGK** mokykla dėl minimalios priežiūros priemonės skyrimo gali kreiptis, kai mokinys nelankė mokyklos ir per mėnesį be pateisinamos priežasties praleido daugiau kaip pusę pamokų, ir kai yra išnaudotos visos švietimo pagalbos vaikui teikimo mokykloje galimybės. Daugiau informacijos rasite čia: Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros Įstatymas.

Galimo smurto artimoje aplinkoje atveju, mokyklos VGK turi aptarti ir, bendradarbiaudama su **Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritoriniu skyriumi**, nustatyti švietimo ir (ar) kitos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį, bendradarbiavimo su vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais), kitomis institucijomis, aspektus. Daugiau informacijos rasite čia: Dėl rekomendacijų mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų, įtariant galimą smurtą artimoje aplinkoje patvirtinimo.

2. ĮGYVENDINIMAS. KLASĖS LYGMUO

Klasės valdymas ir atmosferos kūrimas

Organizuojant ugdymo procesą būtina užtikrinti sklandžią klasės veiklą pamokų ir pertraukų metu, siekti, kad visi mokiniai jaustųsi saugiai ir galėtų siekti geriausių mokymosi rezultatų.

Mokytojas, dirbantis pagal įtraukiojo ugdymo principus, privalo nuosekliai bendradarbiauti su mokyklos specialistais, mokytojais, administracija, tėvais (globėjais, rūpintojais), Tarnybos specialistais.

Klasės auklėtojas kartu su švietimo pagalbos specialistais turi įgyvendinti priemonių planą (tėvų švietimas, prevencinių programų įgyvendinimas, problemų sprendimas, klasės bendruomenės veiklos organizavimas ir pan.), užtikrinančių klasės bendruomenės narių emocinę gerovę ir tolerantiškus tarpusavio santykius.

Svarbu, kad **mokyklos psichologas ar socialinis pedagogas** dalyvautų pamokose ir stebėtų klasės veiklas, teiktų rekomendacijas mokytojams dėl klasės valdymo ir palaikančios atmosferos kūrimo.

Mokslo metų eigoje turi vykti susitikimai su tėvais (globėjais, rūpintojais) mokinio situacijai aptarti ir pagalbos žingsniams numatyti. Turi būti sudarytas bendrų susirinkimų ir individualių susitikimų grafikas. Kilus problemoms, konfliktinėms situacijoms, jos turi būti aptariamos su mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais) neplanuotų susitikimų metu.

Tinkamai pateikta informacija ir pasirinkti sprendimo būdai padės sumažinti tėvų (globėjų, rūpintojų) nerimą dėl jų vaikų ugdymo kokybės ir saugumo. Suteikiant informaciją apie mokinius, reikia **laikytis asmens duomenų apsaugos ir konfidencialumo reikalavimų**. Informacijos turinį ir apimtį mokytojas turi suderinti su suinteresuotomis šalimis.

Būtina konsultuoti, šviesti tėvus, kaip kalbėti su savo vaikais apie tinkamą elgesį klasėje, toleranciją aplinkiniams, ypač SUP turintiems mokiniams.

Klasės valandėlių, prevencinių renginių, individualių pokalbių metu svarbu mokiniams suteikti žinių apie netinkamą elgesį, mokyti, kaip saugiai elgtis ir bendrauti, pvz: "Vaikams apie autizmą"; "Naudinga žinoti bendraujant su negalią turinčiais žmonėmis".

Siekiant sukurti saugią ir darbingą atmosferą klasėje, būtina įtraukti mokinius bei remtis išrinktu klasės aktyvu (klasės seniūnas, jo padėjėjai ir pan.).

Pradėję dirbti su klase, mokytojai turi **kartu su mokiniais sukurti gyvenimo klasėje taisykles**. Vienu metu patartina teikti **5-7 taisykles**, kurios turi būti:

- pritaikytos klasei, atsižvelgiant į mokinių amžių, elgesio, tarpusavio santykių ypatumus ir pan.;
- nusakančios pageidaujamą saugų elgesį;
- trumpos, konkrečios;
- pozityviai suformuluotos (į pamokas ateiname laiku, kreipiamės vienas į kitą vardu, saugome savo ir klasės draugų daiktus ir pan.).

Visi dirbantys su klase mokytojai turi laikytis klasėje sutartų taisyklių. Su jomis turi būti supažindinti mokinių tėvai (globėjai, rūpintojai).

Mokinius reikia mokyti, kaip saugiai reaguoti į agresyviai besielgiantį vaiką (pvz., pasišalinti iš nesaugios situacijos, pranešti mokytojui ir pan.). Paaiškinti mokiniams klasės draugo emocinius ir elgesio ypatumus, siejant juos su adaptacijos klasėje, mokymosi laikytis taisyklių ir tinkamai elgtis sunkumais. Svarbu išreikšti nuostatą, kad per tam tikrą laiką, visiems padedant, jo elgesys keisis.

Reaguojant į netinkamą elgesį, su mokiniu būtina kalbėtis individualiai. Pokalbyje svarbu aptarti aplinkybes, kuriose pasireiškė nepageidaujamas elgesys, numatyti tinkamesnius elgesio būdus ir pasekmes, kurias gali patirti mokinys. **Jokios aplinkybės negali pateisinti netinkamo elgesio, bet gali padėti suprasti mokinį ir konstruktyviai įtakoti jo elgseną jam sudėtingose situacijose**.

Mokytojai, dirbantys su klase, turi skirti dėmesį vaikų tarpusavio santykiams, padėti spręsti kylančius konfliktus. Klasės bendruomenės narių susikertantys interesai ar nesutarimai turi būti laiku sprendžiami. Esant sudėtingoms situacijoms, patartina taikyti tarpininkavimo metodą, padedantį šalims susitarti. Tarpininkais konfliktinėse situacijose gali būti mokyklos specialistai arba kitų institucijų specialistai (Tarnybos, VTAĮS ir kt.)

Ypatingas dėmesys skiriamas smurto ir patyčių prevencijai klasėje. Daugiau informacijos rasite čia: patyčių prevencija mokyklose ir klasėje, reagavimo į patyčias rekomendacijos.

3. ĮGYVENDINIMAS. INDIVIDUALUS LYGMUO

Mokiniams, turintiems SUP, gali būti labai sunku prisitaikyti prie naujos aplinkos, naujų reikalavimų, klasės draugų, mokytojų. Dėl nepakankamai išvystytų elgesio reguliacijos įgūdžių, mokiniai gali būti neramūs, atsisakyti dalyvauti veikloje, pasielgti netinkamai, trikdyti klasės veiklą. **Mokinio "tramdymas" arba netinkamo elgesio ignoravimas kitų mokinių akivaizdoje daro žalą visiems ugdymo proceso dalyviams**. Mokytojui svarbu nustatyti ir palaikyti gerus santykius su mokiniais, pažinti jų savitumą, galias, gebėjimus, elgesio ypatumus ir pan.

MOKINIO UGDYMOSI SUNKUMUS MOKYTOJAS GALI APTARINĖTI TIK SU JĮ UGDANČIAIS MOKYTOJAIS, SPECIALISTAIS BEI MOKINIO TĖVAIS (GLOBĖJAIS, RŪPINTOJAIS) IR PAČIU MOKINIU

Bendravimui su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) turi būti skiriamas laikas, formuluojamas susitikimo tikslas, numatomas susitikimų periodiškumas ir formos. **Būtina atsižvelgti į galimą padidintą tėvų (globėjų, rūpintojų) jautrumą, aptariant vaiko sunkumus**.

Pagalbos mokiniui teikimas adaptacijos laikotarpiu

Prisitaikant prie mokyklos aplinkos ir reikalavimų svarbu mažinti vaiko nerimą, padėti susipažinti su nauja aplinka, bendraklasiais, užmegzti kontaktą su mokytoju (-ais), specialistais, mokytojo padėjėju, padėti suprasti, kokių taisyklių reikia laikytis, ko tikimasi iš mokinio konkrečioje situacijoje.

Adaptaciniame laikotarpyje mokiniui gali būti sudarytas **lankstus ir pritaikytas jo poreikiams tvarkaraštis, derinamas individualus ir grupinis darbas**. Klasės veikloje mokinys gali dalyvauti tam tikromis dienomis, valandomis, atskirose pamokose, arba tik neformalioje veikloje.

Prireikus mokinio ugdymui pasitelkiama **mokytojo padėjėjo, psichologo, socialinio pedagogo pagalba.** Jei reikia, pamokos gali vykti specialiojo pedagogo kabinete.

Svarbu nuosekliai **skatinti mokinio savarankiškumą ir socialinius įgūdžius**, kad jis galėtų įsitraukti į ugdymąsi bendroje klasėje.

Būtina suderinti mokytojo, mokytojo padėjėjo, visų specialistų ir tėvų (globėjų, rūpintojų) veiksmus. **Pradžioje mokytojo padėjėjo pagalbos mokiniui gali prireikti visą buvimo mokykloje laiką**. Mokytojo padėjėjas atlieka šias pagrindines funkcijas:

- padeda mokiniui saugiai pasiekti skirtingas mokyklos erdves ir saugiai jose veikti;
- padeda mokiniui dalyvauti pamokoje, atlikti užduotis;
- vykdo mokytojos nurodymus, teikia pagalbą mokiniui pamokų, pertraukų, neformaliojo ugdymo metu.

Svarbu, kad mokytojo padėjėjas **skatintų mokinio savarankiškumą**, nedarytų už jį to, ką vaikas gali padaryti pats. Mokytojas turi prieš pamokas aptarti bendro darbo eigą su mokytojo padėjėju, pateikti aiškias instrukcijas apie pagalbos mokiniui ypatumus, vertinti pagalbos poreikio pokyčius.

Svarbi šio etapo užduotis – formuoti tinkamą mokinio elgesį mokykloje. Svarbu turėti įgyvendinamus lūkesčius: **tinkamo elgesio būtina mokyti** ir tikėtina, kad su laiku mokinys pajėgs laikytis mokyklos taisyklių. Į šį procesą turi būti įtraukti visi su vaiku sąveikaujantys asmenys: SUP turinčio mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai), klasės bendruomenė (vaikai, kiti tėvai), pagalbos specialistai, kiti mokyklos darbuotojai.

YPATINGAS DĖMESYS TURI BŪTI SKIRTAS VAIKO TINKAMO ELGESIO FORMAVIMUI

Rekomenduotina siūlyti **į skirtingus mokinio poreikius orientuotą popamokinę veiklą** - tuomet vaikas gali įgauti žinių ir įvairesnės patirties. Svarbu sudaryti sąlygas mokiniui dalyvauti bendruomenei naudingoje veikloje.

Psichologo ir socialinio pedagogo pagalba vaikui šiame etape gali būti teikiama ne tik tiesiogiai. Būtina konsultuoti mokytojus, mokinio tėvus (globėjus, rūpintojus), klasės bendruomenės narius. Siekiama **susitarti dėl vieningų reikalavimų vaikui mokykloje ir šeimoje**.

Mokinio tėvams (globėjams, rūpintojams), patartina lankyti **tėvystės įgūdžių lavinimo ir (ar) savipagalbos grupes**.

Pagal galimybes įtraukti mokinį į s**avęs pažinimo ir socialinių įgūdžių lavinimo grupes**.

Ugdymo pritaikymas

Įvertinus mokinio SUP, jam turi būti **pritaikomas ugdymas** (bendrųjų ugdymo programų pritaikymas ar individualizavimas, mokymosi aplinkos, lankstaus tvarkaraščio sudarymas, mokymo, mokymosi ir vertinimo būdų pritaikymas ir kt.).

Organizuodamas pagalbą mokiniui ugdymo procese mokytojas turi:

- naudoti alternatyvius ugdymo metodus;
- rengti mokiniui individualias užduotis;
- pritaikyti mokinio poreikiams atsiskaitymo užduotis ir atsiskaitymo formas;
- pritaikyti mokinio poreikiams žinių vertinimo sistemą;
- nustatyti ir pritaikyti mokinio poreikiams vietą klasėje ar atskirame kabinete;
- suderinti su švietimo pagalbos specialistais pamokų tvarkaraštį, jeigu pamoka organizuojama specialisto kabinete;
- nustatyti ir suplanuoti su mokytojo padėjėju mokinio darbo ir poilsio laiką.

Įtraukdamas mokinį į pamoką ir siekdamas suprasti, ar jis dalyvauja veikloje, mokytojas turi palaikyti akių kontaktą, nuolat stebėti, ar mokinys dirba, paskatinti aktyviai atsakinėti, tinkamai organizuoti mokinio veiklą:

- padėti mokiniui pasiruošti pamokai, jei jam tai sunku padaryti (galima paprašyti padėti klasės draugą ar padėjėją);
- pasirūpinti, kad klasėje būtų priemonių, jei mokinys jų neturi;
- jei mokinys negali atlikti užduoties, susikaupti, leisti atsitraukti nuo veiklos, pajudėti, pabūti kitoje, iš anksto susitartoje, vietoje ar kitaip nusiraminti;

- sukurti sąlygas, kad mokinys galėtų parodyti savo pasiekimus kitiems;
- sudaryti galimybę mokiniui spręsti, kokius savo darbus, pasiekimus jis nori parodyti kitiems (pvz., klasės mokiniams) ir kviesti atsakinėti tik tada, kai mokinys pasirengęs parodyti savo gebėjimus;
- sudaryti galimybę mokiniui įsivertinti savo darbą, panaudojant tam tikrus vertinimo kriterijus ir kt.

Mokinio pasiekimų vertinimas

Mokinių mokymosi pasiekimų ir pažangos vertinimas yra mokyklos ugdymo turinio dalis ir turi derėti su keliamais ugdymo tikslais. Mokykla, vadovaudamasi teisės aktais ir mokyklos susitarimais, rengia **Mokyklos mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tvarkos aprašą**. Jį tvirtina direktorius ir jis yra skelbiamas mokyklos internetinėje svetainėje.

Mokinio, kuriam bendrojo ugdymo programa pritaikoma, mokymosi pažanga ir pasiekimai ugdymo procese vertinami pagal bendrojoje programoje numatytus pasiekimus, aptarus su mokiniu, jo tėvais (globėjais, rūpintojais), švietimo pagalbą teikiančiais specialistais. Svarbu aptarti, kokiais aspektais bus pritaikomas ugdymo turinys (ko sieks ir mokysis mokinys, kaip bus mokoma(si), kokie bus mokinio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pa(si)tikrinimo būdai, kokiomis mokymo(si) priemonėmis bus naudojamasi).

Mokykla numato, ar mokinių pasiekimams ir pažangai vertinti ir įsivertinti bus naudojami:

- pažymiai (10 balų vertinimo sistema);
- komentarai;
- kaupiamieji taškai;
- aplankas (e. portfelis, e. aplankas);
- mokymosi pasiekimų aprašai;
- mokinio charakteristikos;
- mokinio sėkmės istorijos, į(si)vertinimas;
- aprašomasis vertinimas ir kt.

Dėl **mokinio, kuris mokosi pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo programą**, mokymosi pasiekimų vertinimo (būdų, periodiškumo) ir įforminimo susitariama mokykloje. Susitarimai priimami, atsižvelgiant į mokinio galias ir vertinimo suvokimą, SUP, numatomą pažangą, tėvų pageidavimus. Vertinimo būdus renkasi mokykla (vertinimo įrašai „įskaityta“, „neįskaityta“; aprašai; pažymiai ir kt.).

Mokyklos ugdymo procese derinamas **formuojamasis, diagnostinis ir apibendrinamasis vertinimas**. Vertinant SUP turinčių mokinių pasiekimus ugdymo procese dažniausiai taikomi formuojamasis ir diagnostinis vertinimo tipai.

- **Formuojamasis vertinimas** nesiejamas su pažymiu, jo tikslas - padėti mokytis (mokytojas aiškina, pataria, pozityviai komentuoja mokinio veiklą). Mokinio veikla vertinama žodžiu ar raštu tada, kai norima padėti, padrąsinti, nukreipti į tam tikrą veiklą. Toks vertinimas sukuria prielaidas mokiniui pasitikėti mokytoju, bendradarbiauti įveikiant sunkumus, kelia jo mokymosi motyvaciją.
- **Diagnostinio vertinimo** metu išsiaiškinami SUP turinčio mokinio gebėjimai, žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, žinių spragos, sunkiai šalinamos specifinės klaidos, pritaikytos programos įsisavinimo lygis. Diagnostinio vertinimo metu mokinio pasiekimai įvertinami mokykloje sutarta forma (tai gali būti fiksuojama, pavyzdžiui, pažymiais, kaupiamaisiais balais ir kt.). Gauta informacija remiamasi analizuojant mokinių pažangą ir poreikius, keliant tolesnius mokymo ir mokymosi tikslus.

SUP turintis mokinys, ugdomas pagal pritaikytą programą, **vertinamas teigiamai**, jei atliko jam skirtas užduotis, pasiekė programoje numatytus tikslus, įgijo reikiamas kompetencijas ir įgūdžius. SUP turintis mokinys, ugdomas pagal pritaikytą programą, gali gauti **neigiamą vertinimą**, kai jis turi potencinių galių, bet neatlieka užduočių, nededa pastangų užduotims atlikti.

Jeigu SUP turintis mokinys nuolat gauna labai gerus ar nepatenkinamus pažymius, programa turi būti koreguojama, pritaikoma mokinio gebėjimams. Programos pritaikymas turi sudaryti mokiniui galimybę siekti ugdymo tikslų, geriausių rezultatų ir vertinimų.

Mokinių pasiekimų vertinimo kriterijai nurodomi:

- Bendruose ugdymo planuose;
- Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymuose:
  - "Dėl nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo lavinimo programas tvarkos apraše";
  - "Dėl Pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimo tvarkos apraše" (žr. 27 priedas);
  - "Vertinimo skalės bendrajame ugdyme".

VEIKLOS ANALIZĖ, TOBULINIMAS

1. VEIKLOS ANALIZĖ, TOBULINIMAS. MOKYKLOS LYGMUO

Mokyklos veiklos analizė yra daugiaplanis procesas, kurio metu apibendrinami duomenys, gaunami įvertinus įvairius ugdymo proceso aspektus. Mokyklos veiklos įsivertinimo sritis, atlikimo metodiką pasirenka mokyklos taryba (arba Vidaus audito koordinavimo grupė). Ji analizuoja įsivertinimo rezultatus ir priima sprendimus dėl veiklos tobulinimo. Atsižvelgiant į tobulintinas sritis planuojamos priemonės, padėsiančios gerinti/ efektyvinti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą mokykloje. Taigi, **įtraukusis ugdymas yra nesibaigiantis procesas, kurio variklis yra ugdymosi pasiekimus stabdančių kliūčių identifikavimas ir šalinimas**.

Galvojant apie įtraukiojo ugdymo **mokyklos lygmeniu** tobulinimą, svarbu įvertinti tokias sritis ir atsakyti į tokius klausimus, pvz.:

1. Sukurta pasirengimo priimti SUP turinčius mokinius sistema: dėmesys aplinkos pritaikymui, personalo kvalifikacijai, efektyviai ir saugiai mokyklos bendruomenės informavimo sistemai, komandiniam darbui, bendradarbiavimui, visų mokyklos bendruomenės grupių interesų atstovavimui.

- *Ar bendruomenėje pasiektas bendras aktualių konkrečiai mokyklai įtraukiojo ugdymo aspektų supratimas?*
- *Ar visiems suprantama ir prieinama informacija apie mokyklos ugdymo veiklą?*
- *Kaip tobulinama ugdymo metodika, pritaikant įvairių poreikių mokiniams?*

- *Koks yra mokytojų kvalifikacijos tobulinimo dėl pasirengimo dirbti su SUP turinčiais mokiniais poreikis?*
- *Kokia mokyklos gerąja darbo patirtimi galima remtis, tobulinant įtraukųjį ugdymą?*

2. Susitarta dėl klasių komplektavimo ir mokytojų, ugdančių SUP turinčius mokinius, krūvio vertinimo.

- *Ar mokytojams priimtinas klasių komplektavimas?*
- *Ar sukurta mokytojų, dirbančių su SUP turinčiais mokiniais, paskatinimo sistema (pvz., lėšos, nominacijos, pagyrimo raštai)?*
- *Ar mokytojai yra patenkinti savo krūviu ir gaunama pagalba?*

3. Įtraukties klausimai periodiškai svarstomi mokykloje visais lygmenimis, aiškios mokytojų, pagalbos specialistų, vadovų atsakomybės ribos.

- *Ar visiems mokiniams sudarytos sąlygos siekti geresnių rezultatų, aktyviai dalyvauti ugdymo veikloje?*
- *Kokios iškyla kliūtys visų besimokančiųjų aktyviam dalyvavimui ugdymo procese?*
- *Ar skiriamas dėmesys pažeidžiamų mokinių grupėms, kurioms iškyla marginalizavimo, iškritimo iš ugdymo sistemos, neišnaudotų gebėjimų grėsmės?*
- *Kokios pastebimos problemos bendravime su tėvais?*

4. Mokykloje visais lygmenimis netoleruojamas smurtas ir patyčios, bet kokia diskriminacija. Sukurta aiški ir efektyvi tvarkymosi su šiomis problemomis sistema.

- *Ar mokyklos bendruomenėje vyrauja pagarbūs santykiai?*
- *Ar stebimi segregacijos, diskriminacijos atvejai, kaip jie registruojami, ką mokyklos vadovai daro šių reiškinių prevencijos ir intervencijos tikslais?*
- *Kaip puoselėjama tolerancijos įvairovei kultūra?*

5. Mokykla nuolat pasitelkia kitų institucijų pagalbą spręsdama sudėtingus klausimus.

- *Kaip vyksta bendradarbiavimas su kitomis mokyklomis, specialiojo ugdymo, neformaliojo švietimo ir profesinio rengimo įstaigomis, sudarant tinkamas sąlygas kokybiškam mokinių ugdymui?*
- *Kokia kitų mokyklų ir įstaigų gerąja darbo patirtimi galima remtis, tobulinant įtraukųjį ugdymą?*

6. Mokyklos bendruomenė gali įsivertinti ir kitas veiklos sritis.

Svarbu, kad šiame procese dalyvautų visa bendruomenė, įskaitant mokinius ir tėvus (globėjus, rūpintojus).

Mokyklos administracija inicijuoja mikroklimato tyrimą, apklausas mokyklos bendruomenei. Renkama ir svarstoma visų bendruomenės narių nuomonė. Šie tyrimai atliekami visose mokyklos klasėse, o vėliau rezultatai apibendrinami. Rekomenduojama įsivertinti, kiek mokykloje yra klasių, kurių mikroklimatas palankus įtraukiajam ugdymui.

VGK vykdo įtraukiojo ugdymo stebėseną, VGK posėdžiuose periodiškai analizuoja teikiamos švietimo pagalbos mokiniui veiksmingumą, prireikus koreguoja švietimo pagalbos būdus, formas.

Kalbant apie SUP turinčių mokinių ugdymą, svarbu turėti ir tobulinti mokykloje priimtas jų ugdymo ir vertinimo stebėjimo formas ir jas periodiškai analizuoti, aiškinantis pasiekimus, skleidžiant gerąją patirtį, identifikuojant ir šalinant dažniausiai pasitaikančias kliūtis. Už tai atsakinga VGK.

Mokykla atsakinga už tėvų (globėjų, rūpintojų) ir vaiko informavimą apie pritaikyto ugdymo tęstinumo poreikį, SUP turintiems mokiniams pereinant į kitą mokyklą.

Svarbu įvertinti komandinį darbą, mokyklos bendruomenės narių iniciatyvumą identifikuojant SUP turinčių mokinių bendrus poreikius, tokius kaip asmeninių galių pažinimas ir stiprinimas (dalyvaujant projektinėje veikloje, organizuojant tikslines išvykas, padedant orientuotis visuomeniniame gyvenime ir kt.).

Įtraukiojo ugdymo organizavimo mokykloje įsivertinimas turi būti atliekamas sistemingai. Analizė atliekama mokslo metams pasibaigus ir (ar) susidūrus su pokyčių reikalaujančiomis situacijomis mokslo metų eigoje.

2. VEIKLOS ANALIZĖ, TOBULINIMAS. KLASĖS LYGMUO

Galvojant apie įtraukiojo ugdymo **klasės lygmeniu** tobulinimą, svarbu įvertinti tokias sritis ir atsakyti į tokius, pavyzdžiui, klausimus:

1. Klasės valdymas ir atmosferos kūrimas, klasės bendruomenės telkimas.

- *Ar mokiniai turi galimybę pasisakyti, kaip jie jaučiasi klasėje?*
- *Ar rimtai žiūrima į jų problemas? Kaip jos sprendžiamos?*

- *Ar klasėje vyrauja tolerancija kitoniškumui, nuostata suprasti ir padėti?*
- *Ar klasėje netoleruojamas smurtas, patyčios, diskriminacija, nepalaikomos tokio elgesio apraiškos?*
- *Ar mokiniai mokomi būti atsakingi už savo jausmų raišką ir elgesį?*
- *Ar klasės mokiniai išmokyti saugaus ir tinkamo elgesio su SUP turinčiu mokiniu?*
- *Ar konfliktai suvokiami kaip normali bendravimo dalis ir ar mokoma juos spręsti?*
- *Ar mokiniai jaučiasi galintys saugiai susitvarkyti su sudėtingomis situacijomis?*
- *Ar suformuotas veiksmingas klasės aktyvas?*
- *Ar klasėje atstovaujami visų narių interesai?*

2. Klasės ugdymas.

- *Kaip klasėje suprantami ir tenkinami specialieji ir individualūs ugdymosi poreikiai?*
- *Ar visi mokiniai yra vienodai vertinami: ar įtraukiami į bendrą klasės veiklą, ar skatinami dalyvauti mokyklos veikloje, ar turi galimybę išreikšti savo interesus, ar visi mokiniai skatinami daugiau pasiekti mokymesi, ar jų pasiekimai pastebimi ir įvertinami?*
- *Ar vyksta nuolatinis mokinių pažangos fiksavimas, kaip skatinamas savarankiškumas mokantis?*
- *Ar mokiniai mokosi bendradarbiaudami, ar veiksminga mokinių tarpusavio parama klasėje?*
- *Kaip vyksta bendradarbiavimas su dalykų mokytojais, pagalbos specialistais?*
- *Kaip tėvai įtraukiami į paramos savo vaikų ugdymui procesą?*

Mokslo metų eigoje renkamas mokinių ir tėvų grįžtamasis ryšys dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kokybės. Mokslo metų gale jis apibendrinamas. Įsivertinimo rezultatai aptariami su mokytojais, mokiniais ir jų tėvais (globėjais, rūpintojais). Gali būti rengiamas tam skirtas bendras susirinkimas (pvz., klasės valandėlė). Klasės bendruomenėje išskiriami veiklos tobulinimo prioritetai kažkuriam konkrečiam laikotarpiui, planuojami konkretūs veiksmai. Klasės darbo kryptis derinama su mokyklos darbo kryptimi.

3. VEIKLOS ANALIZĖ, TOBULINIMAS. INDIVIDUALUS LYGMUO

Galvojant apie įtraukiojo ugdymo **individualiu lygmeniu** tobulinimą, svarbu įvertinti tokias sritis ir atsakyti į tokius, pavyzdžiui, klausimus:

1. SUP turinčio mokinio savijauta.

- *Kaip mokinys jaučiasi klasėje, mokykloje? Ar jis jaučiasi saugiai, ar jaučia palaikymą?*
- *Kokie jo bendravimo įgūdžiai?*
- *Kokie savarankiško darbo įgūdžiai?*
- *Kokia vaiko mokymosi motyvacija?*
- *Kaip jis reaguoja į sėkmę ir į nesėkmes moksle?*
- *Kokie jo interesai, ką lanko papildomai?*
- *Kaip pasireiškia jo kūrybiškumas?*

2. SUP turinčio mokinio ugdymo(si) pažanga.

- *Ar vaikas turi galimybę mokytis savo gebėjimų ribose ir daryti pažangą? Ar jis mato savo pažangą?*
- *Kokie mokinio akademiniai pasiekimai?*
- *Ar mokiniui parengti individualūs ugdymo planai periodiškai peržiūrimi, koreguojami, pasitelkiama specialistų pagalba?*
- *Ar jis gauna pagalbą, ar teikiama pagalba yra efektyvi?*
- *Ar tėvai bendradarbiauja teikdami pagalbą savo vaikui?*
- *Kokias kliūtis/ trikdžius pats mokinys įvardija mokymosi pažangai siekti?*

Mokytojo, vertinančio SUP turinčius mokinius, atmintinė

- *Ar gerai pažįstu SUP turinčių mokinių gebėjimus, mokymosi sunkumus, specialiuosius ugdymosi poreikius?*
- *Ar mano sudaryta individuali ugdymo programa atitinka mokinio gebėjimus?*
- *Ar vertinu kiekvieno SUP turinčio mokinio individualią pažangą?*
- *Ar nelyginu jo pasiekimų su kitų mokinių pažanga?*
- *Ar prisimenu, kad SUP turintys mokiniai greitai pamiršta išmoktas temas, todėl jas būtina nuolat kartoti?*
- *Ar domiuosi, ko mokinys nesuprato pamokoje, ką reikia paaiškinti dar kartą?*
- *Ar sužinojau mokinio nuomonę apie atliktą darbą?*

- *Ar leidžiu jam įsivertinti?*
- *Ar leidžiu mokiniui ištaisyti nurodytas klaidas?*
- *Ar atkreipiu dėmesį ir vertinu tas mokinio savybes, kurios mažiausiai pastebimos?*
- *Ar dažnai pagiriu ir paskatinu už minimalią pažangą?*
- *Ar prisimenu, kad mano vertinimas skatina SUP turinčio mokinio mokymosi motyvaciją ir sėkmę, ugdo pasitikėjimą savimi?*

Mokslo metų eigoje būtina nuolat vertinti teikiamos pagalbos mokiniui poveikį ir veiksmingumą bei lanksčiai pritaikyti ją besikeičiant mokinio poreikiams. Vaiko ir jo tėvų (globėjų, rūpintojų) įsitraukimas į vertinimo ir įsivertinimo procesą, palengvina ugdymo individualizavimą, yra nuolat vykdomas individualios pažangos monitoringas, galima operatyviau reaguoti į ugdymo procese iškylančias problemas.

Mokslo metų gale VGK posėdyje rekomenduojama aptarti ir nustatyti:

- vaiko pasiekimų lygį, jo galimybes, numatomą perspektyvą;
- individualios ir grupinės pagalbos kiekį ir santykį;
- ugdymo programos mokiniui pritaikymą;
- naujų tikslų ir uždavinių kėlimą.

Rezultatai aptariami su mokiniu ir jo tėvais, žodžiu ir (ar) raštu teikiamos rekomendacijos dėl tolesnio ugdymo. Tam tikrais atvejais, mokyklos VGK posėdžio metu gali būti svarstomos ir siūlomos alternatyvios mokymo formos, atitinkančios mokinio poreikius.

SUP turinčiam mokiniui baigiant mokyklą (pradinę, progimnaziją) **ir pereinant į aukštesnį mokymosi lygį,** tėvai ir mokinys supažindinami su pasiekimais ir galimais sunkumais mokantis toliau. Teikiamos rekomendacijos tęsti pritaikytą ugdymą, atiduodami specialiojo ugdymo paskyrimo dokumentai.

SUP turinčių mokinių ugdymo veiklos analizė ir jos tobulinimas turi vykti bendros vertinimo politikos, kurios mokykloje laikomasi ir kuri gali būti aprašyta atskiroje tvarkoje, kontekste.

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

SVARBU SUPRASTI, KAD **ĮTRAUKTIS – ŽYMIAI SUDĖTINGESNIS PROCESAS, NEI VIEN ĮVAIRIŲ POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ PRIĖMIMAS Į BENDRĄSIAS KLASES**.

Galima pritaikyti mokyklos aplinką įvairiems mokinių poreikiams (įrengti keltuvus, poilsio kampelius, sensorinius kambarius, įsigyti interaktyvių priemonių ir pan.), tačiau visada išlieka **svarbiausias - žmogiškasis faktorius**. Mūsų išoriniai ir vidiniai resursai - tai mokytojų, švietimo pagalbos specialistų kompetencijos, jų ir kitų pagalbos mokiniui specialistų pakankamas kiekis mokykloje.

Rengiant rekomendacijas atsižvelgta į mokyklų realijas, jų kasdienius rūpesčius, pasiekimus ir patirtį, organizuojant mokinių ugdymą.

Įgyvendinant, nuolat vertinant įtraukiojo ugdymo procesą ir atsižvelgiant į pasikeitusius teisės aktus, šios rekomendacijos bus peržiūrimos ir prireikus papildomos ar atnaujinamos.

NUORODOS

1. Atmintinė dėl nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių apskaitos vykdymo. ŠMSM, Vilnius, 2019.
2. Ugdymosi poreikių, kylančių dėl nepalankių aplinkos veiksnių, atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl individualios pagalbos mokiniams, turintiems ugdymosi poreikių dėl nepalankių aplinkos veiksnių, Kaunas, 2018.
3. Žiugždienė J., Šeibokienė G. "Specialiuosius ugdymosi poreikius lemia ne tik negalia, bet ir skurdas". Bernardinai.lt, 2015.
4. Erasmus+ KA201 programos projektas "Apie mokymosi sutrikimus mokytojams ir tėvams. Naujos strategijos, metodologijos, IT indėlis", vykdytas 2015-2017 m.
5. Specialusis ugdymas(is), mokymosi ir švietimo pagalba.
    5.1. Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo.
    5.2. Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo.
    5.3. Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas.
    5.4.Vilniaus miesto bendrojo ugdymo mokyklų (išskyrus ikimokyklinio ugdymo mokyklas) kuravimo tvarka.
    5.5. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašas.
    5.6. Ugdymo organizavimo rekomendacijos mokiniams, kuriems diagnozuotas autizmas.
6. Ugdymo aplinkos ir priemonių pritaikymas: Specialiųjų mokymo priemonių ir ugdymui skirtų techninės pagalbos priemonių įsigijimas.
7. Ugdymo organizavimo rekomendacijos mokiniams, kuriems diagnozuotas autizmas.
8. Patyčių prevencija mokykloje: "Patyčių prevencija mokyklose"; "Patyčių prevencija klasėje"; "Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos".
9. Konfliktų sprendimas, mediacija: "Mediacijos vadovas socialiniams pedagogams"; "Mediacija".
10. Vaiko teisių apsauga.
    10.1. Vaiko teisių konvencija.
    10.2. Dėl smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo.
    10.3. Dėl rekomendacijų mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų, įtariant galimą smurtą artimoje aplinkoje patvirtinimo.

NUORODOS

11. Mokinių pasiekimų vertinimas.
    11.1. Vertinimo skalės bendrajame ugdyme.
    11.2. Dėl Pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimo tvarkos apraše, 27 priedas.
12. Nuotolinis mokymas.
    12.1. Dėl Mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu kriterijų aprašo patvirtinimo.
    12.2. Rekomendacijos dėl specialiuosius poreikius turinčių vaikų nuotolinio mokymo.
    12.3. Nuotolinis mokymas. Rekomendacijos specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymui.